

Летюча скриня

Ганс Крістіан Андерсен

Переклад Галини Кирпи

Жив собі купець, і такий багатий, що срібними монетами міг вимостити цілу вулицю та ще й невеличкий завулок. Одначе нічого той купець не вимостив, оскільки тямив, як і де витрачати гроші: віддавав кому-небудь шилінга, а натомість отримував цілого таляра. Он який був той купець. Аж тут він помер.

Усі гроші, що мав купець, дісталися його синові, й той почав жити на широку руку: ходив щоночі на маскаради, робив із кредитних паперів повітряних зміїв і жбурляв у воду золоті монети, мов ті камінчики. Таким чином гроші легко могли вичерпатись і згодом таки вичерпались. Врешті-решт у нього лишилось якихось чотири шилінги, пара капців та старий халат. Усі його приятелі до нього збайдужіли, й ніхто не бажав ходити разом із ним вулицями. Коли це один, доброї душі чоловік, приніс йому якусь допотопну скриню й сказав:

— Збирай сюди манатки!

Ага, збирай то збирай, але ж купецький син не мав чого збирати, тож усівся в скриню сам.

Треба сказати, що то була незвичайна скриня: як тільки хто натискав на замок, вона вмент здійснювалася в повітря. От купецький син натиснув і — шух! — скриня винесла його через димар надвір, і він став здійматися аж попід хмари та все далі й далі від дому. Дно скрині тріщало, й він до смерті боявся, що вона розлетиться на шматки, а йому доведеться стрибати бозна з якої висоти додолю! Господи, помилуй! Аж тут його донесло до турецької землі. Купецький син сховав скриню в лісі, пригрібши її сухим листям, та й подався в місто. Там йому не було чого соромитись, бо ж турки лише так, як він, і ходять — у халатах та капцях. Згодом йому стрілася якась нянька з немовлям на руках, і він її спитав:

— Агов, нянько-туркине! Що то в передмісті за великий палац із височенними вікнами?

— Там живе королівна! — відповіла нянька. — Їй напропорчили великої біди, що спіткає її через нареченого, тож як хто до неї й приходить, то тільки в супроводі короля та королеви!

— Дякую! — мовив купецький син.

А тоді він вернувся в ліс, всівся в свою скриню, полетів на дах того палацу та й заліз до королівни у вікно.

Королівна саме спала на канапі. Вона була така вродлива, що купецький син не стримався й поцілував її. Королівна прокинулась і страшенно перелякалася, але він назвався турецьким Богом, що прилетів до неї повітрям, і їй таке пояснення неабияк сподобалося.

Вони сіли поруч, як двійко голубків, і купецький син заходився розповідати їй

усілякі казки, спершу про очі: мовляв, її очі схожі на прекрасні темні озерця, у яких замість русалоньок плавають думки; тоді про чоло: воно, мовляв, схоже на снігову гору з розкішними залами та картинами. А ще він розповів про лелек, які приносять людям гарненьких діточок.

О, які дивовижні в нього виходили казки! Закінчивши розповідати, купецький син запропонував королівні руку й серце, і вона вмить погодилася!

— Одначе ви повинні прийти ще й у суботу, — сказала вона. — До мене зайдуть на чай король і королева. Вони дуже пишатимуться з того, що доля послала мені турецького Бога, але виберіть для них найкращу казку, бо мої батьки понад усе на світі люблять казки: мати — повчальні й вишукані, а батько — веселенькі, щоб можна було посміятися!

— Гаразд, я даруватиму вам на весілля самі казки! — відповів він.

На тому вони й попрощалися. Щоправда, королівна подарувала йому шаблю, оздоблену золотими монетами, й ті монети йому дуже знадобилися.

Полетівши з палацу, купецький син купив собі новий халат і сів собі в лісі вигадувати казку, щоб упоратися з нею до суботи, а завдання то було не з легких.

Врешті-решт до суботи казка була готова.

Король, королева й ціла придворна свита чекали в палаці королівни, коли подадуть чай. Купецького сина прийняли як рідного!

— Може, розкажете нам казку? — спитала королева. — От якби якусь із повчальним змістом!

— І трішечку смішну! — докинув король.

— Ну, звісно! — відповів купецький син та й ну розповідати, а все товариство мусило його гарненько слухати.

— Була собі купка сірників, і дуже вже ті сірники хизувалися своїм високим походженням. Мовляв, їхнє родовідне дерево, цебто, гінка сосна, з якої був зроблений кожен сірничок, була чи не найбільшим та найстарішим деревом у лісі. На ту пору сірники лежали між кресалом та обшмуганим чавунцем і розповідали йому про свої молоді літа.

— Так от, колись ми були зеленим гіллям! — казали вони. — Еге ж, ми й справді були зелені! Щоранку й щовечора нам подавали діамантовий чай, цебто росу, а за ясної години ми цілий день ніжилися на сонечку й слухали пташині казки. Ми розуміли, до якого заможного роду належимо: листяні дерева вдягалися лише влітку, а ми мали змогу не скидати зеленого вбрання ні влітку, ні взимку. Аж тут прийшли дроворуби й запровадили такі зміни, що зруйнували геть усю нашу родиноньку. Стовбур, що був на її чолі, зайняв місце ґрот-щогли на величезному кораблі, який за бажання міг би обпливти навколо світу. Решта гілляк розбрелися по всіх усядах, а нас зобов'язали освітлювати народним масам життя. Ось чому такі вихідці з благородного роду, як ми, опинилися на цій кухні!

— Ну, а в мене все було інакше! — сказав чавунець, поруч із яким лежали сірники. — Відколи я появився на світ, мене тільки те й роблять, що чистять до блиску і варять у

мені страву! Я дбаю, так би мовити, про хліб насущний і, власне кажучи, в цьому домі найголовніший. Єдина моя радість — стояти по обіді в теплі та в чистоті на полиці й провадити розважливу балачку з приятелями. І якщо не брати до уваги відра, що часом тут об'являється, то всі ми любимо домовати. Новини нам приносить лише продуктовий кошик, правда, він завжди розповідає щось дуже невітшне і про уряд, і про народ. Ба, недавно від тих новин старий горщик звалився з переляку додолю й розбився на друзки! Ото така, скажу вам, розважливість!

— Щось ти забагато балакаєш! — сказало кресало й так кресонуло по кременю, що й іскри посипалися. — Може, влаштуємо собі веселий вечір?

— А чого ж? Та й поговоримо про те, хто з нас найголовніший, — згодилися сірники.

— А я не люблю говорити про себе, — сказала глиняна макітра. — Просто потеревенимо вечір та й усе! Я почну розповідати й розповім таке, що кожен із вас пережив. Моя казка дуже легко запам'ятовується, вона така слава. Називається "На узбережжі Балтійського моря, під кронами данських буків!"

— Прекрасний початок! — мовили тарілки. — Ця казка нам неодмінно сподобається!

— Так от, там, в одній тихій родині я і провела свої молоді літа. Меблі в тому домі були відполіровані, підлога вимита, кожен чотирнадцятий день там вішали свіжі гардини!

— Як же ви цікаво розповідаєте! — скрикнула мітелка. — Відразу відчувається, що розповідає пані! Від вашої розповіді віє неймовірною чистотою!

— Авжеж, віє! — вигукнуло відро й так на radoщах підстрибнуло, що вода, хлюпнувши через край, мовила "плюсь".

А глиняна макітра розповідала далі, й кінець оповідки був так само гарний, як і початок.

Тарілки в захваті задеренчали, а мітелка вихопила зі сміттевого відра бадилінку зеленої петрушки й завітчала нею макітру, бо знала, що розгнівить тим усе товариство. А ще вона подумала: "Сьогодні я уквітчаю її, а завтра вона уквітчає мене!"

— Нумо, танцювати! — сказала кочерга й подалася в танок.

І, Боже ти мій Господи, як вона задирає єдину свою ногу! Побачивши те, потріпана оббивка на стільці, що стояв у кутку, з дива просто тріснула.

— А коли мене уквітчають? — спитала кочерга, і її тут же уквітчали.

"Ну й шантрапа!" — подумали сірники.

Потім мав співати самовар. Однак він сказав, що саме застудився й співає лише тоді, як кипить. Правду мовити, самовар той просто чванився, бо завжди співав тільки тоді, як стояв на панському столі.

На підвіконні лежало старе перо, яким зазвичай писала служниця, — перо як перо, нічого особливого, хіба що надто глибоко вмочене в чорнильницю, але саме через те воно тепер і приндилося.

— Самовар не хоче співати? — перепитало воно. — Ну й не треба! За вікном висить

клітка, в якій сидить соловейко, нехай він співає, хоч насправді ніде того й не вчився, але цього вечора ми не говоритимемо про погане!

— Мені видається непристойним слухати бозна-яку пташку, — сказав кухонний співак чайник, що доводився самоварові зведеним братом. — Хіба це патріотично? Нехай нас розсудить продуктовий кошик!

— О, який я сердитий! — скрикнув продуктовий кошик. — Такий сердитий, що годі й уявити! Хіба годиться так проводити вечір? Чи не ліпше було б навести в домі лад? Тоді кожне зайняло б своє місце, а я верховодив би всіма розвагами. І все склалося б інакше!

— Гаразд, нумо, галасувати! — закричали всі хором.

Тієї миті відчинилися двері й зайшла служниця. Всі припинили, ніхто не подавав ані звуку. Проте не знайшлося б там жодного горщика, який би не був певен своєї вийнятковості, і який би не знав, на що він здатен.

"Авжеж, якби я тільки захотів, — думав кожен, — то вечір вдався б на славу!"

Служниця взяла сірники, розпалила ними вогонь. Господи пресвятий, як він потріскував і палахкотів!

"Тепер усі бачать, що ми найголовніші, — подумали сірники. — Скільки в нас блиску! Скільки світла!"

І з тими думками вони згоріли.

— Прекрасна казка! — сказала королева. — Я мовби була в кухні з тими сірниками. Атож, тепер ми віддамо тобі нашу доньку!

— Звичайно! — докинув король. — Ми віддамо її тобі в понеділок!

Тепер король та королева зверталися до купецького сина на "ти", оскільки він мав стати членом їхньої родини.

Напередодні визначеного дня весілля ввечері в цілому місті сяяла ілюмінація. В юрбу жбурляли булочки та кренделі. Вуличні хлопчиська, стоячи навдибки, кричали "слава!" й свистіли крізь пальці. То було просто неймовірно.

"Мабуть, і мені треба щось учворити!" — подумав купецький син та й накупив ракет, хлопавок і всіляких феєрверків, поклав усе те до своєї скрині й здійнявся в повітря.

Трісь-лусь! Що там діялося! Як усе іскрилося!

Турки підстрибували так, що аж капці летіли поверх їхніх голів. Такого видовиська вони зроду не бачили. Тепер усі нарешті збагнули, що з королівною одружується сам турецький Бог.

Повернувшись у своїй скрині до лісу, купецький син подумав: "Ану ж сходжу я у місто та послухаю, що там про все це балакають!" Не дивуйтеся, що йому того захотілося.

Леле, скільки ж то вигадок він наслухався! Кожен, кого він питав, бачив усе по-своєму, та всі, як один, твердили, що видовище було дивовижне.

— Я на власні очі бачив турецького Бога, — казав один чоловік, — очі в нього сяяли, мов зірки, а борода, немов була вкрита морською піною!

— Він літав у вогненному плащі, — казав другий. — А зі складок того плаща визирали гарненькі янголята!

О, яких тільки див не наслухався купецький син! А наступного дня мало відбутися його весілля.

Потім він знов подався до лісу, збираючися сісти в свою скриню. Але де це вона поділася? Скриня мов крізь землю провалилася. В неї влучила іскорка від феєрверку, то вона зайнялася й згоріла дощенту. Купецький син більше не міг літати, не мав на чому дістатися до своєї нареченої.

Королівна ж цілий день стояла на даху і чекала. Чекає, напевно, й досі, а купецький син мандрує світами й розповідає казки, хоч вони й не такі веселі, як та, в якій оповідалося про сірники.